

Číňané v České republice, 1992-2002: Zrod a formování symbolické komunity

1. Úvod
  2. Terminologie
  3. Teoretická východiska
  4. Metodologie
  5. Čínská migrace v historickém a regionálním kontextu
    - 5.1 První Číňané v Československu
    - 5.2 Číňané v postkomunistických zemích střední a východní Evropy
  6. Migrační motivace a jejich sociální dimenze
  7. Migrační strategie a vytváření řetězců na poč. 90. let
  8. Demografický profil čínských migrantů v České republice
    - 8.1 Původ, gender, věk, vzdělání
    - 8.2 Rodina, jazyková vybavenost
  9. Etnická ekonomika
  10. Symbolická komunita
  11. Závěr
- Přílohy
- Literatura

1. Úvod

Noví migranti (*xin yimin*) – to je označení, kterým čínská populární literatura a oficiální statistiky spolu s některými evropskými sociology začali shodně označovat Číňany, kteří na počátku 90. let začali přicházet do střední a východní Evropy. První snahy o popsání modelu nové čínské migrace do střední Evropy se začínají objevovat už v druhé polovině 90. let. Tyto pokusy ale povětšinou narážely a narážejí na různá epistemologická a terminologická úskalí. Ignorující historickou dimenzi čínské migrace do střední Evropy, nedokázaly tyto práce uspokojivě definovat co je vlastně na čínské migraci „nové“. Badatelé vyzbrojení západní migrační terminologií se také potýkali s obtížemi, když se snažili významově odlišné termíny naroubovat na realie postkomunistických zemí. Poměrně dlouhá tradice výzkumu čínské migrace navíc akumulovala mnohé podnětné konstrukty a pojmy, které zní přitažlivě uchu nezkušeného výzkumníka. I zde je však třeba mít na zřeteli historický kontext a specifický význam termínů jako jsou *sojourners*, diaspora, etnická ekonomika, komunita, transnacionalismus a další. Tato analýza „nové“ čínské komunity v České republice přináší kritický pohled na aplikaci těchto termínů ve specifickém kontextu a naznačuje jakým směrem se v současnosti mění model čínské migrace.

2. Terminologie

Přenášení přímých překladů terminologie běžně používané v západní literatuře do českého kontextu může být často problematické a potenciálně může vést k nepřesným závěrům. Například samotné slovo „migrant“ po dlouhá léta nepatřilo k běžné české slovní zásobě. Tato situace byla do jisté míry i odrazem politické reality od počátku 50.let, kdy se hranice bývalého Československa uzavřely migračním proudům. Namísto termínu migrant se rozšířilo slovo „cizinec“, které mělo a má negativní konotace. I když se dnes termín „migrant“ pomalu stává součástí slovníku státní administrativy i odborných publikací, v názvu některých institucí, jako například Cizinecká policie, se dodnes zachovala původní terminologie.

Avšak ani v zemích, které mají mnohem delší zkušenost s migrací než Česká republika, není termín „migrant“ zdaleka jednoznačný. Jeho význam kolísá v závislosti na kontextu od poměrně volného užívání v médiích po širokou škálu definic prezentovaných v migrační literatuře až po striktně profilovaného „migranta“ v legislativě jednotlivých zemí. Přesto se většina definic shoduje v tom, že migrant opustil určité místo, přesunul se na jiné a tam po určitou dobu setrval. Jednotlivé definice se pak rozcházejí v kritériích týkajících se překonané vzdálenosti a délky pobytu. V demografické a sociologické tradici byli obvykle za migranta označováni lidé, kteří opustili zemi původu a usadili se natrvalo v jiné zemi. I když už otec migračních teorií E. G. Ravenstein ve svých Zákonech migrace v 19. století poukázal na to, že mnoho migrantů se po čase vrací do země původu, zpětná migrace (*return migration*) stála dlouho mimo pozornost odborníků. Z historie migrace je ale zřejmé, že poměrně velká část migrantů (např. Číňané, Italové a další) viděla jako konečný cíl svých cest či „migrací“ návrat do rodné vesnice.

V minulosti se mnoha migrantům z nejrůznějších důvodů (technické, finanční, administrativní) jejich návrat do země původu nevydařil. Přesto často celý život strávili v přesvědčení, že jejich pobyt v cizí zemi je pouze dočasný. To byl i případ první generace čínských migrantů v USA. V 19. století se velký počet Číňanů během svého pracovního pobytu na západním pobřeží USA pravidelně vracel do rodné vesnice oženit, koupit dům a zplodit potomka. Ti méně úspěšní se někdy vrátili domů až po smrti. Podle poslední vůle byly jejich ostatky převezeny zpět do Číny a pochovány v rodinné hrobce. Teprve zakládání čínských hřbitovů (a následné stěhování ostatků opačným směrem, tj. z čínských vesnic do San Francisca) svědčí o tom, že druhá a třetí generace Číňanů přijala USA za svůj domov.

Ve snaze vyjádřit přechodnost ekonomicky a sociálně motivovaných migračních pohybů Číňanů v 19. století se v odborné literatuře ujal termín *sojourner* (tzn. člověk, který v nové zemi pobývá pouze dočasně), případně se mluvílo o mentalitě *sojourner*. V sociologii měl tento koncept svého předchůdce v Simmelově „cizinci“ (*stranger*) a Parkově „muži na okraji“ (*marginal man*). Na rozdíl od nich si ale čínský migrant-*sojourner* vytvořil alternativní sociální prostor, v němž měly své místo obě kultury, čínská i kultura cílové země. Přestože koncept *sojourner* měl značný analytický potenciál

– velice dobře vystihoval rozpolcenost čínských migrantů, kteří kulturně nepřestali být součástí Číny, přestože žili v cizí zemi - bylo v 60. letech jeho další využití v migračních studiích odmítnuto Američany čínského původu, tzv. představiteli školy Asian American studies. Ve snaze dokázat, že Číňané se stali právoplatnými členy americké společnosti, odmítli tito badatelé kulturní dimenzi migrace a místo ní začali vyzdvihoval model „tavícího kotle“ (*melting pot*) a úplné asimilace.

Charakteristickými rysy čínské migrace za obchodem a za prací v minulosti byla velká flexibilita ve výběru destinací, která se projevovala v častých změnách migračních plánů v závislosti na měnících se ekonomických a administrativních překážkách. Například výzkum v jedné migrační vesnici v provincii Kuang-tung ukázal, že její obyvatelé na konci 19. a počátku 20. století postupně migrovali do Austrálie, Hongkongu, Peru a na Havajské ostrovy. Časté změny migračních destinací souvisely se vznikem nových migračních sítí, které umožňovaly volné plynutí informací a osob.

Flexibilní migrační sítě a změny destinací jsou důležitými rysy čínské migrace i dnes. Ekonomické reformy započaté v roce 1978 a uvolnění některých administrativních bariér, jako bylo například zrušení čínských výjezdních doložek v 90. letech, uvolnění předpisů pro vydávání pasů a zmírnění zákazu stěhování mezi regiony, bylo následováno prudkým rozmachem vnitřní migrace v rámci Číny. Jednalo se především o přesuny venkovského obyvatelstva do měst a Seveřanů na jih do zvláštních ekonomických zón.¹ Od počátku 80. let se také výrazně zvýšil počet lidí, kteří začali cestovat mimo Čínu.

Koncept *sojourner* si dodnes zachoval svou aktuálnost, ale jeho využití pro studium současné čínské migrace bylo znesnadněno nánosy historických významů, které se na něj v průběhu desítek let nabalily. Z těchto důvodů byl pro potřeby této studie upřednostněn obecnější termín „migrant“. Aplikace termínu „migrant“ se ale liší od úzce specifikovaného významu vymezeného oficiálním jazykem migrační politiky. Migrant v této studii označuje člověka, jehož pohyb v prostoru (z jedné země do druhé, tj. z Číny do České republiky) má i časovou dimenzi (v druhé zemi, tj. České republice, po určitou dobu setrval). Ve oficiálních statistikách současné české administrativy jsou tito lidé zahrnuti v kategorii cizinců s určitým typem povolení k pobytu nebo vízem.²

---

¹ Odhaduje se, že je v samotné Číně je v současné době v pohybu na 100 miliónů migrantů.

² České občanství získalo v letech 1994-1999 pouze 12 Číňanů.

3. Teoretická východiska

Studium migračních pohybů bylo v minulých desetiletích poznamenáno mnoha převratnými změnami, které bohužel mnohem častěji odrážely posuny v ideologickém náhledu na svět než akumulaci vědeckých poznatků. Přestože rozličné migrační teorie pomohly osvětlit některé aspekty migračních pohybů, nevytvořily žádné všeobjímající paradigma a jejich poznatky zůstávají do značné míry fragmentované. Tato skutečnost je umocněna i nedostatkem spolupráce mezi jednotlivými disciplínami, které se migrací zabývají. Dnes se často ozývají hlasy volající po multidisciplinárním přístupu ke studiu migrací, zdůrazňuje se také potřeba studia migrací v jejich historickém a sociálním kontextu. Komparativní analýza migračních pohybů probíhajících ve stejném časovém úseku stejně jako studium historického vývoje migrace jednoho etnika se osvědčily při testování jednotlivých migračních teorií.

Navzdory tomu, že někteří badatelé začali spojovat migraci s rozvojem kapitalismu a vznikem moderní společnosti, je třeba mít na zřeteli, že stopy migrace vedou do daleké minulosti. Migrace provázely lidstvo již od nepaměti. Například Jan a Leo Lucassen argumentovali, že migrace je kontinuální fenomén, který byl vždy neodmyslitelnou součástí sociální a ekonomické struktury organizované lidské společnosti.

Ani v čínských dějinách tomu nebylo jinak, ať už se jednalo o postupné posouvání hranic říše na jih a západ či objevné cesty mimo území Číny. V souvislosti s historickými přeměnami v dějinách Číny je důležité si povšimnout, jak se postupně měnil sociální význam migrace. Od zavrženíhodného protistátního činu za dynastie Ming (1368-1644) a po většinu panování dynastie Čching (1644-1911), přes prostředek pro zlepšení ekonomické situace a zvýšení společenského statusu rodiny a okrajově také výraz vlastenectví na konci 19. století až po „výjezdní horečku“ (tzv. *čchu-kuo ž'*) na konci 80. let 20. století, jež zahrnovala celou paletu kulturních a sociálních významů. Některým z nich bude věnována pozornost níže.

Během 19. a 20. století se v přímořských oblastech jižní Číny (provincie Kuang-tung, Če-ťiang a Fu-ťien) vyvinula silná migrační kultura soustředěná v tzv. „*čchiao siang*“, tj. vesnicích, které vysílaly mladé muže do zahraničí. Prostřednictvím dopisů a

krajanských novin udržovaly migrační vesnice těsné napojení s čínskými komunitami v zahraničí. Studium historických spojnic se světem v jednotlivých vískách odkrývá spletitost a různorodost migračních sítí. Například Michael Williams, který sledoval migrační aktivity vesnice Lung-tu v provincii Kuang-tung, zjistil, že v 19. století a na počátku 20. století vesničané migrovali do Sydney, San Francisca, na Havajské ostrovy a do jižní Ameriky. Během let však došlo k postupnému oslabování kontaktů s krajanskými komunitami v zahraničí a dnes je migrační tradice venkovských regionů v provincii Kuang-tung pouze součástí jejich bohaté historie. Naproti tomu v provincii Fu-t'ien a na jihu provincie Če-t'iang slaví od počátku 80. let organizovaní zahraniční migrace svou renesanci.

Specifika čínské migrace vzbudila pozornost sociologů a historiků v mnoha zemích světa. Podle sociologů z chicagské univerzity přineslo studium čínské migrace důležité poznatky pro migrační teorie obecně. Čínští přistěhovalci v Chicagu se totiž lišili od ostatní skupin emigrantů natolik, že studium jejich kultury pomohlo osvětlit určité teoretické otázky, které by jinak zůstaly nevyřešeny. Zájem o historii a současnost čínské migrace vedl nejen k explozi odborných studií, ale i memoárové a populární literatury. Na mnoha univerzitách je dnes možno studovat historii čínské migrace a odborníci na čínskou migraci si pravidelně vyměňují poznatky na odborných konferencích. V roce 1992 byla v Kalifornii založena organizace *the International Society for the Study of Chinese Overseas* (ISSCO), která se věnuje komparativnímu studiu čínské diaspory. Kritici specializovaného přístupu k čínské migraci ale varují před přeceňováním specifických rysů čínské migrace a připomínají důležitost širší multi-etnické komparativní perspektivy.

V posledních desetiletích se v teoretickém zpracování migrací objevilo mnoho nových koncepcí, například teorie migračních sítí, sociálního kapitálu a diaspory. Pozornost byla věnována také dynamickému střetávání globálního a lokálního pohledu a transnacionalismu. I když rozsah této práce neumožňuje podrobně analyzovat všechny nové směry a konstrukty, zastavme se alespoň u těch, které v poslední době často slycháme ve spojení s čínskou migrací, tj. diaspora a transnacionalismus.

Diasporické teorie zprvu vzbudily mnoho pozornosti a to hned z několika důvodů. Podle Jamese Clifforda se zdá, že „jazyk diaspory nahrazuje nebo alespoň doplňuje

diskurz o minoritách.“ Navzdory své rostoucí popularitě zůstává ale konstrukt diasporý značně problematický, a to nejen díky zavádějícím historickým konotacím. Sémantický rozbor slova diaspora ukazuje na několik významových vrstev. Původem z řečtiny, „diaspora“ znamená „rozsévat“. Termín se poprvé začal užívat v souvislosti s osudem Židů, kteří byli vyhnáni z historického Izraele a následně „rozeseti“ po celém světě. Termín diaspora v sobě původně nesl odkaz na traumatickou událost vyhnání z domovské země, viktimizaci etnika žijícího rozptýleně po celém světě a touhu po návratu do ztraceného (neexistujícího) domova. V tomto smyslu se postupně užívání termínu diaspora rozšířilo i na další etnické skupiny, které sdílely podobný osud (Arméni, Palestinci, Libanonci i Irové).

Dnes se stále častěji setkáváme s užíváním termínu diaspora ve velmi volném metaforickém významu, kdy slovy Connora Walkera, v podstatě každý segment lidí žijící mimo domovskou zemi od Italů přes Rusy, Poláky až po Číňany, Vietnamce a Indý může být označen za diasporu. Někteří badatelé ale považují taková zevšeobecňování za velmi problematická či dokonce nebezpečná.

Jiní, jako například William Safran, se pokusili o vytvoření nové definice diasporý. Podle Safrana by diaspora měla splňovat šest základních kritérií: 1. rozptýlení do dvou a více zemí, 2. uchování kolektivní paměti a mýtu o domovské zemi, 3. sociální odstup od hostitelské společnosti, 4. touhu vrátit se domů, 5. silný závazek vůči domovské zemi, snaha o její obnovu a 6. etnokomunální vědomí a vzájemná solidarita. Safran pak podrobil některé ze známých „diaspor“ testu svých kritérií s cílem zjistit, zda se jedná o „skutečné diasporý“. V souvislosti s Číňany vyslovil domněnku, že na rozdíl od Maďarů v Transylvánii, Hispánců v USA a Romů v Evropě, tvoří Číňané skutečnou diasporu, tzn. že si uchovávají určité komunální instituce a pěstují výraznou kulturní identitu.

James Clifford ale vyslovil nesouhlas s vytvářením pracovních definic tak komplexních konstruktů jako je diaspora. Podle Clifforda by dnes ani Židé nenaplnili všechna kritéria ideální diasporý navržená Safranem. Místo toho Clifford soudí, že je potřebné rozlišovat mezi všeobecnými a specifickými diasporami.

Ronald Skeldon upozorňuje na další problematické rysy diasporického diskurzu, který chápe jako „statický přístup k dynamickému procesu“ migrace. V rámci

diasporických studií totiž dochází k velkému zjednodušení, které přehlíží heterogenitu migračních pohybů i variace uvnitř jedné skupiny migrantů. Jsou to především nezasvěcené pohledy zvenčí, které se uchylují k pohodlné homogenizaci čínských migrací a ignorují skutečnost, že v migraci Číňanů hrály roli velmi specifické lokality, z nichž se rekrutovali migranti do jednotlivých specifických destinací. Od ignorance a zjednodušení už pak není daleko ke starým orientalistickým stereotypům, které mohou sklouznout k obavám z globální čínské konspirace. I když diaspora je bezesporu důležitá sociologická a antropologická konstrukce, v případě studia čínské migrace dosáhla takové abstrakce a odstupu od reality, že místo aby pomohla vyjasnit určité skutečnosti, přinesla chaos a neporozumění. Slovy Ronalda Skeldona, „možná že existovalo něco jako čínská diaspora, ale mnohem důležitější byla existence různorodých a komplexních migrací lidí z Číny.“

S neobvyklým vysvětlením pragmatických důvodů pro aktivní budování čínské diaspory přišel John Fitzgerald. Podle něj je vytváření diaspory mimo jiné motivováno také ekonomickými důvody. Diaspora představuje symbolický systém vztahů důležitý pro zahraniční Číňany nebo lidi čínského původu, kteří by chtěli v Číně podnikat nebo s ní obchodovat. Z podobně pragmatických důvodů také čínská administrativa podporuje šíření diasporického diskurzu za účelem vzbudit v zahraničních Číňanech pocit sounáležitosti s Čínou. Doufá, že toto emocionální pouto by se ve svém praktickém důsledku mohlo zhmotnit v investicích do čínské ekonomiky. Diasporický diskurz má ale i svou stinnou stránku. Mnoho lidí čínského původu, kteří jsou loajálními občany svých nových vlastí, odmítlo diasporu jako koncept, který byl na ně násilně uvalen nejen externími pozorovateli, ale stvrzen také interními tlaky a novými nároky kladenými na ně čínskými komunitami (například vyžadování znalosti čínštiny a čínské kultury).

Chybně konstruovaná koncepce diaspory umístila „deteritorializované“ migranty do tzv. „transnacionálního prostoru“ a ve svých implikacích podcenila roli národního státu. V poslední době získávají velkou popularitu studie o nové čínské „transnacionální diaspoře“. I v těchto pracích je však patrné neporozumění historii čínské migrace, která byla v pravdě „transnacionální“ ještě před zrodem hegemonie národních států.

4. Metodologie

Tato případová studie čínské komunity v České republice byla vypracována na základě poznatků získaných etnografickou metodou zúčastněného pozorování ve vznikající čínské komunitě v Praze v letech 1992 až 2002. Právě dlouhodobé a intenzivní sdílení každodenních zkušeností čínských migrantů vedlo v případě autorky k redefinování hranic mezi členy exkluzivní skupiny migrantů (*insiders*) a příslušníky majoritní společnosti (*outsiders*). Převážně pozitivní přístup čínských migrantů k výzkumnému projektu byl v přímém protikladu k populárním představám o uzavřenosti čínské komunity. Tato údajná „uzavřenost“ z pohledu majoritní společnosti je často spíše důsledkem jazykové bariéry a vzájemné ignorance než nějaké tajemné konspirace čínské komunity. Kvalitativní data získaná pozorováním a aktivní účastí v každodenních aktivitách migrantů přinesla informace důležité nejen pro analýzu migračních sítí, ale i pro studium procesu vzniku čínské komunity a pochopení podnikatelských aktivit čínských migrantů. Etnografická metoda se ukázala jako velmi účinná pro studium hloubkových procesů probíhajících v čínské komunitě. Jejím nedostatkem ale bylo pokrytí poměrně malého vzorku migrantů. Závěry kvalitativního výzkumu se však staly podkladem pro přípravu okruhu otázek, které byly v kvantitativním dotazníkovém šetření předloženy širšímu okruhu respondentů.

Dotazníky v čínském jazyce byly metodou snowballingu (za asistence čínských informátorů) i metodou přímého výběru dány do oběhu mezi občany České lidové republiky žijících v České republice (Praha, Ostrava, Brno, České Budějovice a jiné). Podle Dismana je metoda přímého výběru často jediným způsobem získání vzorku některých skupin populace. I když je reprezentativnost takto získaného vzorku sporná, Disman se domnívá, že v některých případech i nereprezentativní vzorek může přinést hodnotné výsledky.

V první fázi kvantitativního šetření byla v lednu 2000 v Praze otestována pilotní verze 58 dotazníků. Celkem 71 otázek rozdělených do čtyř okruhů zkoumalo osobní charakteristiky migrantů, jejich hodnocení života v České republice, postoj k české společnosti a vztahy uvnitř čínské komunity. Zkoumaný vzorek byl v období června až září 2000 rozšířen na 145 respondentů kontaktovaných skrze informátory (čínské

krajanské sdružení, redakce čínských Hospodářských novin, čínští podnikatelé) i přímým kontaktem s potenciálními respondenty. Příloha č. 1 ukazuje procentuální zastoupení jednotlivých prostředí, ze kterých pocházely vyplněné dotazníky. Přímý kontakt s respondenty naznačil některá omezení reprezentativnosti zkoumaného vzorku (např. částečná negramotnost, nedůvěra vůči dotazníkovému šetření jako takovému či pracovní zaneprázdnění potenciálních respondentů). Získaná data byla vyhodnocena pomocí sociologického počítačového programu SPSS.

5. Čínská migrace v historickém a regionálním kontextu

K pochopení dynamického procesu a určitých specifik současné čínské migrace do České republiky je velmi důležité její zasazení do historického a sociálního kontextu. Také regionální srovnání nám umožní povznést se nad rovinu jednotlivých evropských zemí a nahlédnout na systém čínské migrace v rámci celého evropského kontinentu. Podle některých badatelů jsou prý Číňané „skuteční Evropané“, kteří vnímají Evropu jako nedělitelnou entitu a neuvažují v hranicích jednotlivých států. Podle výsledků této studie mohlo uvedené přirovnání platit pro čínské migranty, kteří „objevovali“ střední a východní Evropu na počátku 90. let. Většina z nich před odjezdem z Číny neměla jasnou představu o cílové zemi a po příjezdu do Evropy často postupně žili v několika evropských zemích, než se rozhodli, ve které z nich se usadí.

Evropa nikdy nepatřila mezi hlavní destinace čínské migrace a ve srovnání s počtem Číňanů mířících do jihovýchodní Asie, Austrálie nebo USA, nebyl mezi čínskými migranty o Evropu velký zájem. Tento stav je reflektován i ve studiích zabývajících se čínskou migrací - zmínky o Číňanech v Evropě jsou povětšinou velmi okrajové a kusé. Studium čínských komunit v Evropě stálo po dlouhou dobu na okraji zájmu odborníků a teprve počátkem 90. let začala čínská migrace budit pozornost některých evropských antropologů, sociologů a imigračních úředníků.

Díky malému počtu a poměrné soběstačnosti v rámci etnické ekonomiky byli Číňané v západní Evropě ignorováni nejen úřady, ale často i veřejností zemí, ve kterých se usadili. Například James Watson přiznává, že ve srovnání s jinými skupinami migrantů jsou Číňané v Británii „nejméně pochopeni“. Ve Francii, jedné ze zemí s nejdelší historií

čínské migrace v Evropě, se Číňanům dostalo pozornosti až v 80. letech. Z pohledu majoritní společnosti hostitelských zemí byli Číňané poměrně nešťastně nálepkováni jako „neviditelní“, tedy jako skupina potýkající se s nedostatkem sociálního uznání a politické reprezentace.

Podobně škodlivé bylo označení Číňanů v USA jako úspěšné „vzorové minority“ (*model minority*), tj. migrantů, kteří jsou soběstační, své problémy si řeší sami a nepotřebují žádnou asistenci státu. Diskriminační stereotyp „vzorové minority“ často vedl k většímu tlaku na výkon čínských imigrantů, kteří ale při budování profesionální kariéry v majoritní společnosti současně naráželi na diskriminaci na trhu práce, tzv. skleněný strop (*glass ceiling*). Přes zjevné rozpory a paradoxy provázející oba stereotypy jsou klíče o „neviditelné“ a „vzorové minoritě“ dodnes donekonečna opakována v naučně-populární literatuře.

Navzdory rostoucí čínské populaci v západoevropských metropolích (Londýn, Paříž, Amsterdam, Madrid, Řím) zůstávají i dnes Číňané často ve stínu ostatních přistěhovalců. Pokud se například ve Velké Británii objevují v literatuře zmínky o Asiitech, jsou tím míněni pouze imigranti z bývalých kolonií v jižní Asii, tj. Indové, Pákistánci a Bangladéšani. Číňany nebo Vietnamce britská definice „Asiatů“ nezahrnuje.

5.1 První Číňané v Československu

Předválečná migrace Číňanů do střední Evropy nebyla dosud systematicky zpracována. Historický výzkum v této oblasti naráží nejen na nezájem badatelů, ale i nových čínských migrantů, kteří ve valné většině nemají žádné znalosti o svých předchůdcích. Tento postoj spolu s nedostatkem veřejně dostupných informací dal vzniknout mýtu o absenci předválečné čínské migrace na českém teritoriu. Studium archívni dokumentů, dobový tisk a vzpomínky potomků prvních čínských usedlíků však odkrývají krátkozrakost podobných závěrů.

První, početně malá čínská komunita, vznikla v Československu před druhou světovou válkou. Číňané, kteří se usazovali ve střední Evropě na počátku 20. století, pocházeli převážně z jihočínské provincie Če-t'iang, z okolí města Wen-čou. Do Evropy se dostávali dvěma cestami - po transsibiřské magistrále do Moskvy nebo námořní dopravou ze Šanghaje do Marseille. Odtud pokračovali dále po Evropě a někteří z nich

našli svůj nový domov i na českém území. Byli to především mladí muži, kteří se v Čechách oženili s místními dívkami, založili rodiny a získali české občanství. Zabývali se obchodováním, ať už podomním prodejem nebo provozováním kamenných obchodů. Podle archívních dokumentů byli ve velké většině katolického vyznání. Jejich děti dostaly česká jména a počeštěné příjmení otce. Byly vychovány v české kultuře a podle vzpomínek pamětníků se nenaučily čínsky. Čínsko-české rodiny sice udržovaly vzájemné společenské kontakty, ale tato pouta upadla v zapomnění po smrti čínských otců. Během jedné generace tak došlo k úplné asimilaci čínského prvku do české společnosti.

Ve 40. letech se v Čechách objevují Číňané, převážně opět z okolí Wen-čou, kteří si s sebou přivezli rodiny z Číny a ponechali si čínské občanství. Zabývali se také obchodováním, při kterém využívali svých „transnacionálních“ kontaktů po celé Evropě. Objevuje se i zmínka o čínských akrobatech cestujících po zemích českých s putovními cirkusy. Na počátku 50. let dochází ke konfiskaci živností čínských soukromníků, celé čínské rodiny opouštějí Československo a odjíždějí do západní Evropy.

Navzdory navázání diplomatických styků s ČLR v říjnu roku 1949 a následným intenzivním politickým a obchodním stykům mezi ČLR a ČSSR, byly kontakty mezi lidmi obou zemí omezeny pouze na výměny oficiálních delegací a studentů. I tento limitovaný kontakt však ustal po ideologické roztržce počátkem 60. let. Před rokem 1989 žil v Československu trvale jen velmi malý počet Číňanů, většinou se jednalo o ženy, které uzavřely manželství s občany ČSSR a přijaly české občanství.

5.2 Číňané ve střední a východní Evropě

Druhou post-komunistickou zemí po Ruské federaci, která se stala na počátku 90. let 20. století cílem čínských migrantů ve střední a východní Evropě, bylo Maďarsko. Podpis smlouvy o bezvízovém styku mezi ČLR a Maďarskem v říjnu 1988 měl nečekaný a dalekosáhlý efekt. Podle některých odhadů v době mezi lednem 1989 a březnem 1992 překročilo maďarské hranice asi 45.000 Číňanů a okolo 16.000 se jich v Maďarsku usadilo. Na počátku většina z nich přijížděla do Budapešti transsibiřským expresem přes Rusko s taškami a balíky plnými zboží (v literatuře bývají popisováni jako tzv. “kyvadloví obchodníci” *shuttle traders*), které pak prodávali na budapešťské tržnici

“Čtyři Tygři” (*s'-chu š'-čchang*). Během několika měsíců se Číňané v Budapešti, kde jim nekonkurovala silná vietnamská komunita jako v České republice nebo v Polsku, stali početnou a vlivnou etnickou skupinou.

Číňané nebyli obeznámeni se situací v postkomunistických zemích a pokud nějaké znalosti o střední a východní Evropě měli, byly ovlivněny oficiální čínskou propagandou, která prezentovala východní Evropu (*Tung'ou*) spíše jako jednolitou politickou entitu, jakési pokračování zbědovaného Sovětského svazu/Ruska než různorodou skupinu zemí. Masivní, státem dirigovaná, mediální kampaň zaměřená na zdiskreditování systémových politických změn, které následovaly po pádu komunismu ve střední a východní Evropě, inspirovala představy o neskutečné bídě bývalých satelitů Sovětského svazu. Za těchto okolností není překvapením, že první vlna čínských migrantů do střední a východní Evropy většinou nepovažovala tento region za konečný cíl svého putování, ale spíše za dočasnou “přestupní stanici” na cestě do lákavější západní Evropy.

Osobní zkušenosti z post-komunistických zemí a možnosti, které region nabízel potenciálním podnikatelům a investorům, však změnily jeho image v očích čínských migrantů. Především podnikatelské příležitosti, které se otevřely v odvětvích lehkého průmyslu, maloobchodu a pohostinství, a na počátku také velmi liberální právní a daňový systém, přilákaly Číňany, kteří tušili možnosti zisků i z malých investic. Brzy také zjistili, že postkomunistické země netrpěly nepředstavitelnou bídou, jak se je snažila přesvědčit čínská média. Klíčovou roli v tomto procesu sehrálo právě Maďarsko, kam se přesunuli neúspěšní čínští podnikatelé z Ruska. Jakmile Číňané v Budapešti začali slavit úspěchy v podnikání, poselství o jejich úspěchu se rozšířilo mezi čínskými komunitami v Evropě i mezi potenciálními migranty v Číně.

Hlavním faktorem, který přitáhl čínskou migraci do Maďarska (*pull factor*), bylo zrušení vízové povinnosti. Čínský spisovatel píšící pod pseudonymem Mao Chun popsal to, co v Číně následovalo po zrušení vízové povinnosti s Maďarskem, jako „maďarskou horečku“. Maďarský politolog Pál Nyíri naznačoval spojitost mezi čínskou migrační vlnou po roce 1989 a deziluzí z politických represí, které následovaly po potlačení studentského hnutí v červnu 1989. Jelikož však politické motivy, jak bude vysvětleno dále, hrály minimální roli při rozhodování Číňanů o vycestování a ani žádosti o azyl ve

střední a východní Evropě nebyly na počátku 90. let časté, zdá se, že tato spojitost je čistě spekulativní a nemá reálný podklad.

Maďarsko se stalo první postkomunistickou zemí ve středoevropském regionu, kde Číňané začali pracovat s poněkud dlouhodobějšími plány. To se projevilo i ve větším počtu čínských držitelů dlouhodobých a trvalých pobytů. V roce 1992 založili v Budapešti Organizaci Číňanů žijících v Maďarsku. V maďarském hlavním městě také začaly vycházet první čínské noviny ve střední Evropě. V polovině 90. let se počet čínských organizací v Maďarsku rozrostl na dvacet a počet čínských periodik se pohybuje okolo šesti.

V říjnu 1991 maďarské úřady spustily tzv. „projekt imigrační kontroly“. Všichni cizinci (včetně Číňanů), kteří byli zapojeni do nelegálního obchodování nebo neměli platné povolení k pobytu, byli postupně vyhoštěni ze země. Obavy z rychle rostoucí čínské komunity vedly k postupnému uzavírání Maďarska před dalšími příchozími z Číny. V dubnu 1992 byla po vzájemné dohodě s ČLR znovu zavedena vízová povinnost. Tato opatření vedla k dočasnému snižování počtu Číňanů v Maďarsku. Číňané se pak začali zajímat o další země střední a východní Evropy, např. Československo, Polsko a Rumunsko. Mnoho se jich také vrátilo zpět do Číny. V roce 1993 se čínská komunita v Maďarsku zmenšila o dvě třetiny. V současné době se podle maďarského ministerstva vnitra počet Číňanů s povolením k pobytu pohybuje okolo 7 tisíc, neoficiální odhady hovoří až o deseti tisících.

6. Migrační motivace a jejich sociální dimenze

Český tisk a sinologové, kteří se okrajově zabývají otázkami čínských migrantů v České republice, se pravděpodobně nechali inspirovat neoklasickými ekonomickými teoriemi. Zřejmě pod jejich vlivem tak často podléhali lákavému zjednodušení a tvrdili, že ekonomické důvody byly hlavní motivací, která vedla Číňany k vycestování. Ukazuje se však, že realita byla mnohem složitější. Bylo by zavádějící se domnívat, že většina Číňanů, kteří přijeli do České republiky na počátku 90. let, byli chudí emigranti z venkova, kteří přijeli za prací. Podívejme se pro ilustraci na některé z důvodů příjezdu do České republiky, které se vymykají populárnímu mýtu o „ekonomické“ migraci.

Mezi prvními přijeli do bývalého Československa mladí Číňané, kteří byli nespokojeni s omezenou společenskou mobilitou a jednotvárnou prací ve státním sektoru. Vycestování chápali jako příležitost pro získání nových zkušeností v cizině a rozšíření svých znalostí. Mnoho z nich se po několika letech vrátilo do Číny. Migrační zkušenost pro ně znamenala navýšení sociálního a kulturního kapitálu (pracovní zkušenosti ze zahraničí, nově nabyté jazykové znalosti), který mohli po návratu do Číny proměnit v kariéerní postup a zvýšení společenského statusu a prestiže mezi kolegy a spolupracovníky.

Naprostá většina Číňanů přijela do střední a východní Evropy s nadějí na založení vlastní firmy. Hlavním motorem jejich migračních plánů, mezi které můžeme kromě vycestování do zahraničí zahrnout i přestěhování do většího města nebo rozvinutějších provincií v rámci Číny (jedná se o tzv. prostorovou mobilitu, *space mobility*), byla naděje na společenský postup (*social mobility*), a udržení či zlepšení životní úrovně. Dramatické reformy, kterými prochází čínská ekonomika od konce 70. let, kdy Teng Siao-pching začal směřovat zemi k přechodu na socialistickou tržní ekonomiku, nevyhnutelně vedly ke změnám ve společnosti. Zavírání ztrátových státních kolosů, rostoucí nezaměstnanost, nevyplácení mezd a nárůst korupce ve státní správě jsou jen některé z negativních konsekvencí ekonomických reforem, které se dotkly většiny lidí. „Jíst z velkého hrnce rýže“ (*chi ta kuo fan*) - výstižná čínská metafora pro komunistické „každému podle jeho potřeb“, se stalo minulostí, a občané byli v podstatě ponecháni svému osudu s příslibem, že někteří z nich „zbohatnou jako první“.³ Tento společenský vývoj vyústil v boom soukromého podnikání. V čínštině byl tento fenomén pojmenován *sia chaj*, což v doslovném překladu znamená „sestoupit do moře“ - mnoho Číňanů opustilo svá relativně stabilní ale neperspektivní místa ve státním sektoru, aby se pustili do moře obchodních příležitostí.

Za této situace není překvapením, že většina Číňanů, kteří přijeli do České republiky, neváhala a pustila se do podnikání i přesto, že měla jen velmi minimální zkušenosti s obchodováním. Objevily se ale i výjimky. Někteří lidé se už před svým odchodem zabývali v Číně zahraničním obchodem. Společenská stabilita v České republice, velká poptávka po výrobcích lehkého průmyslu a podnikatelské příležitosti –

---

³ Známý výrok Teng Siao-pchinga.

to byly některé z faktorů, které přilákaly obchodníky snažící se rozšířit své aktivity za hranice Číny. Čínští obchodníci podnikající v České republice současně udržovali těsné kontakty se svými obchodními partnery v Číně a pravidelně se do Číny vraceli, aby tam kultivovali své kontakty.

Politická motivace hrála minimální roli při rozhodování Číňanů o vycestování. I když Číňané žijící v České republice hodnotili pozitivně větší míru osobní svobody a soukromí, jen velmi málo z nich přijelo do Prahy z důvodů politického pronásledování. Podle statistik ministerstva vnitra do poloviny 90. let požádalo jen šest Číňanů o politický azyl v České republice. V roce 1990 byl politický azyl udělen jednomu čínskému žadateli a o dva roky později dalšímu. Situace se nečekaně změnila koncem 90. let. Jen v roce 1998 požádalo o azyl deset Číňanů a rok později se počet čínských žadatelů o azyl zvýšil na 220, což představovalo 2,8 procent z celkového počtu žadatelů. V roce 1999 však během několika měsíců 195 čínských azylantů bez ohlášení opustilo uprchlický tábor a tím ztratilo možnost uspět v azylovém řízení. Největší míra svévolných odchodů byla zaznamenána právě u Číňanů a žadatelů ze Srí Lanky, Indie, Bangladéše a Iráku. Podle míry svévolných odchodů se usuzuje, že České republika zůstává pro většinu žadatelů o azyl pouze tranzitní zemí na cestě na Západ.⁴

I přes růst nezaměstnanosti v Číně byl počet nezaměstnaných označovaných oficiální terminologií v Číně za *taj-je* (čekající na zaměstnání), kteří se rozhodli řešit svou situaci odchodem do České republiky, velmi malý. Taktéž čínští důchodci žijící v České republice jsou většinou rodiče úspěšných čínských podnikatelů. Jsou často držiteli dlouhodobého pobytu v České republice, ale můžeme je označit spíše za „sezónní migranty“, kteří žijí po větší část roku v Číně a přijíždějí jen v horkých letních měsících za účelem „ochrany před horkem“ (*pi-šu*).

Dalším neobvyklým důvodem ke krátkodobé migraci, který se zcela jistě neobjevil v imigračních statistikách, bylo posílání synů čínských obchodníků a úředníků do Česka „na zkušenou“ (*tuan-lian*). Jejich příjezd zaznamenala jak Obuchová, která je nazvala „zlatou mládeží“, tak i čínská bohemistka, která je identifikovala jako „mladé muže z bohatých rodin“.⁵ Obě se shodly v tom, že tito mladí Číňané byli většinou

---

⁴ <http://www.mvcr.cz/uprchlici/stat99.html>

⁵ Tomáš Němeček, „Číňané v Praze! No a?“, *Mladý svět*, č. 44, 1994, str. 28-30.

zklamání chatrnou nabídkou nočního života v České republice, nevyrovnali se s rozdílnou kulturou a „na zkušené“ nevydrželi dlouho.

7. Migrační strategie a vytváření řetězců na poč. 90. let

Nemálo Číňanů přijelo na počátku 90. let do České republiky na služební pas (*gongwu huzhao*), na který se díky vízové dohodě mezi ČSSR a ČLR z roku 1956 nevztahovala vízová povinnost.⁶ Po příjezdu do České republiky zakládali společnosti s ručením omezeným (české právnické osoby) za účasti českého společníka, jak tehdy vyžadoval zákon. Po založení společnosti pak všichni čínští společníci mohli požádat o povolení k dlouhodobému pobytu v České republice, jehož platnost bylo potřeba každoročně obnovovat. Lidé s dlouhodobým pobytem pak zvali do České republiky rodinné příslušníky, kteří se mohli ucházet o získání pobytu na základě sloučení rodiny. Tímto zvacím systémem, kdy kromě rodinných příslušníků byli zváni i přátelé a obchodní partneři za účelem podnikání, byly vytvářeny migrační řetězce, jejichž účinnost se projevila v postupném růstu počtu Číňanů s povolením k pobytu v období mezi rokem 1990 a 1996 (viz graf č. 2 v příloze). Od roku 1996 ale počet čínských držitelů dlouhodobého pobytu trvale klesá (s výjimkou roku 1998). Číňané dlouhodobě tvoří pouze okolo dvou procent všech držitelů dlouhodobého pobytu (viz tabulka 1).

Tabulka 1 Počet Číňanů s dlouhodobým pobytem v jednotlivých letech (1988-2002)

Rok	Počet Číňanů	Podíl Číňanů v kategorii cizinců (%)
1988	39	—
1989	54	—
1990	94	—
1991	261	—
1992	1.388	2,8
1993	2.567	3,3
1994	2.907	2,8
1995	4.210	2,6

⁶ Po úpravě zákona, která vešla v platnost v červnu 2001, jsou i pro služební a diplomatické pasy vyžadována víza.

1996	4.774	2,4
1997	4.501	2,1
1998	4.191	1,9
1999	4.328	1,9
2000	3.551	1,8
2001	3.309	1,6
2002*	3.299	1,5

Pramen: Zpracováno na základě informací poskytnutých cizineckou policií ČR.

*Údaj z roku 2002 zahrnuje pouze první čtvrtletí.

8. Demografický profil čínských migrantů v České republice

8.1 Původ, pohlaví, věk, vzdělání

V zájmu lepšího pochopení charakteristik čínské komunity v České republice je důležité si uvědomit jaké prostředí migranty formovalo v Číně, tj. z jaké oblasti pocházejí, jaké byly důvody, které je vedly k opuštění Číny, a jaká byla jejich očekávání a představy o životě v České republice a plány do budoucnosti. Skladba čínských usedlíků v ČR je velmi rozmanitá, a to jak z hlediska původu (viz tabulka 2), tak i z hlediska vzdělání a pracovních zkušeností (tabulka 3 a 4). Jsou mezi nimi zastoupeni lidé téměř ze všech koutů Číny, kteří povětšinou pracovali ve státní správě nebo ve státních firmách (více než 40 procent respondentů dotazníkového šetření). Noví čínští imigranti jsou vzdělanější než byli jejich předchůdci na počátku 20.století. Většina z nich má alespoň střední vzdělání a podle poskytnutých údajů více než jedna třetina absolvovala vysokou školu (tabulka 4).

Když vezmeme v úvahu, že během 90. let žilo 60 až 90 procent Číňanů v Praze, byl městský původ důležitým předpokladem pro integraci Číňanů do české společnosti.⁷ Například venkovská populace, která neměla zkušenosti ani se životem ve velkých čínských městech, prožila přechodem z čínského venkova do Prahy dvojí odcizení. Pro překonání těžkostí spojených s adaptací v novém prostředí museli vyvinout velké úsilí. Nejenže se museli přizpůsobit nové kultuře a stylu života v cizí zemi, ale i v rámci širší

⁷ Od poloviny 90. let tyto preference postupně klesají. Podle statistiky ministerstva vnitra si v roce 1993 Prahu vybralo jako své bydliště 90,5 procent Číňanů žijících v České republice, v roce 1997 již jen 78,2 procent Číňanů a v roce 2000 klesl jejich podíl na 58,6 procent.

čínské komunity čelili izolaci a často i pohrdání kvůli nižšímu stupni dosaženého vzdělání. Byli odkázáni na vlastní podpurné sítě vytvářené na základě teritoriální příslušnosti ke stejnému místu původu v Číně. Vzájemná solidarita „teritoriálních krajanů“ (*lao siang*) byla kultivována nejen užíváním stejného dialektu, ale posílena i příbuzenskými a sousedskými vztahy v rámci původní čínské vesnice. Z podpory těchto sociálních sítí, které přesahovaly fyzické hranice jednotlivých evropských států, těžili především obchodníci z jižních provincií s dlouhou migrační tradicí – z Če-ťiangu (19,3 procent respondentů dotazníkového šetření) a Fu-ťienu (4,8 procent).

Na rozdíl od většiny migračních vln do Evropy v 19. století, začali na počátku 90. let 20. století do střední Evropy přijíždět i obyvatelé velkých čínských měst a severovýchodních provincií. Jen rodáci z Peking, Šanghaje a Tiencinu tvořili celkem 34,5 procent respondentů dotazníkového šetření. Kromě migrantů, kteří přijížděli přímo z Číny, se začali v Československu objevovat i Číňané, kteří k nám zavítali po krátkém pobytu v Maďarsku a Rusku či po několika letech v západní Evropě (Německo, Rakousko, Itálie, Španělsko aj.).

Většina z nich původně neplánovala usadit se v České republice, ale vrátit se po čase do Číny nebo se vydat do západní Evropy, USA nebo Kanady. Část z nich tento plán uskutečnila, další se přesunuli do zemí skýtajících nové podnikatelské příležitosti, jako například Rumunsko nebo Bulharsko. Někteří se také pokusili o své štěstí v Africe a Latinské Americe. Díky slibným podnikatelským vyhlídkám část prvních čínských migrantů v České republice zůstala.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že stejně jako v jiných migračních destinacích, tak i v České republice na počátku převažoval počet mužů nad počtem žen. Podle komparativních studií z Asie, Afriky a jižní Ameriky, mají muži ve všech věkových kategoriích větší možnosti prostorové mobility, širší výběr zemí, do kterých migrují, větší nezávislost na rodině. Zkušenosti migrujících žen byly donedávna v odborné literatuře zcela ignorovány. V poslední době se ale se vzrůstajícím počtem žen, které se aktivně účastní migračních procesů, začíná hovořit o novém trendu, tzv. „feminizaci migrace“.

Mezi respondenty dotazníkového šetření bylo 59,3 procent mužů a 37,2 procent žen (5,5 procent respondentů nevedlo své pohlaví). Pokud vezmeme v úvahu, že v historii čínské migrace byly ženy různými administrativními překážkami téměř

vyloučeny z migračního procesu a první čínské komunity byla společenstvími svobodných mužů (*bachelors society*), hodnota 1,59 pro poměr čínských mužů a žen v České republice naznačuje, že v čínské společnosti došlo k podstatným změnám. Zatímco v čínské patriarchální společnosti před rokem 1949 ženy pouze následovaly své manžele, kteří emigrovali dříve, v nové éře čínské migrace po roce 1978 a obzvláště pak v 90. letech přibývá nezávislých žen, které opouštějí Čínu. Tento trend je patrný i z grafu č. 1 v příloze, který ukazuje, že od druhé poloviny 90. let začíná počet čínských žen přijíždějících do České republiky mírně stoupat a okolo roku 1998 se dostává na úroveň příjezdu mužů. Čínské ženy častěji než muži uváděly, že pracují v zaměstnaneckém poměru pro své krajany, většina mužů se věnovala podnikání.

Věková struktura Číňanů, kteří žijí v České republice, je patrná z grafu 3 v příloze. Lidé v produktivním věku od dvaceti do pětapadesáti let tvořili téměř 92 procent čínské populace v České republice. Velmi podobná věková struktura byla zaznamenána holandským sociologem van Heekem u čínské populace v Rotterdamu v roce 1936. Když byl v roce 1987 výzkum v Holandsku opakován, ukázalo se, že věková struktura čínské populace se dramaticky změnila, a to ve prospěch mladých lidí. Změna věkové struktury a růst mladé čínské populace byla považována za ukazatel stabilizace čínské komunity v Holandsku. Podobné změny ve struktuře čínské populace byly postupně zaznamenány také ve Francii, Velké Británii a Německu.

Tabulka 2 Místo původu Číňanů žijících v České republice

Region, město	Počet	Podíl (%)
Provincie Če-ťiang	28	19,3
Peking	24	16,6
Šanghaj	18	12,4
Tiencin	8	5,5
Provincie Šang-tung	9	6,2
Provincie Che-pej	7	4,8
Provincie Fu-ťien	7	4,8
Provincie Ťiang-su	6	4,1

Vnitřní Mongolsko (autonomní oblast)	4	2,8
Jiné	16	11
Chybějící odpověď	18	12,4
Celkem	145	100

Tabulka 3 Charakter původních zaměstnání/činnosti v Číně

Původní zaměstnání	Počet	Podíl (%)
Pracovník státní firmy	38	26,2
Zaměstnanec státní správy	21	14,5
Student	19	13,1
Drobný podnikatel	14	9,7
Učitel	11	7,6
Zaměstnanec firmy se zahraniční účastí	13	9,0
Zaměstnanec soukromé firmy	3	2,0
Nezaměstnaný	5	3,4
V důchodu	4	2,8
Jiné	9	6,2
Chybějící odpověď	8	5,5
Celkem	145	100

Tabulka 4: Dosažená úroveň vzdělání mezi čínskými migranty v ČR

Typ vzdělání	Počet	Podíl (%)
Základní	3	2,0
Nižší střední	20	13,8
Vyšší střední	32	22,1
Nástavba	23	15,9
Vysokoškolské	55	37,9

Postgraduální	6	4,0
Chybějící odpověď	6	4,3
Celkem	145	100

8.2 Rodina a jazyková vybavenost

Soudě podle odpovědí respondentů je nadpoloviční většina, celkem 55,2 procent Číňanů v České republice, ve stavu manželském a 30 procent je svobodných. Jen 4,8 procenta respondentů uvedlo, že jsou rozvedeni a 3,4 procenta žije v separaci. Separace je zde myšlena jako rozchod, rozpad manželství a je třeba ji odlišit od situace, kdy oba manželští partneři sice žijí na různých místech či v různých zemích, ale jejich manželství trvá. Tato situace je poměrně častá. I dnes ve většině případů nejdříve vycestuje muž a teprve po tom, až se usadí a začne podnikat, následuje ho manželka. Děti přijíždějí až v další fázi, anebo jsou ponechány v Číně v péči prarodičů. Celkem 57 procent respondentů odpovědělo, že jejich manželský partner/partnerka žije s nimi v České republice, partneři 27 procent respondentů žijí v Číně a dalších patnáct procent uvedlo, že jejich partner nežije v Číně ani v České republice, ale ve třetí zemi. Naprostá většina Číňanů (93 procent) má za manželského partnera svého krajana a jen 7 procent je provdáno (v analyzovaném vzorku to byly čínské ženy) za českého občana.

V České republice žije s rodiči jen necelých 40 procent dětí, více než polovina (51 procent) žije v Číně a 9 procent žije ve třetí zemi. Přes třicet procent respondentů uvedlo, že si nepřejí, aby je jejich děti následovaly do České republiky a sedmáct procent respondentů uvedlo, že se spokojí s návštěvou dětí jednou ročně v době školních prázdnin. Příčinou této situace může být důraz, který rodiče kladou na čínské vzdělání a znalost čínské kultury. Zřejmě dávají přednost tomu, aby jejich dítě vyrůstalo v čínském prostředí pod dohledem prarodičů. Podobný trend je možné sledovat už od počátku historie čínské migrace a přetrvává i mezi Číňany, kteří vycestovali z Číny v 80. a 90. letech ať už do USA nebo do střední Evropy.

Téměř polovina dětí Číňanů žijících v České republice mluví pouze čínsky, dalších 40 procent jich kromě čínštiny ovládá i angličtinu. Česky mluví necelých 20 procent dětí a to většinou v kombinaci s jinými jazyky a 2,5 procent dětí respondentů

mluví pouze česky. Dospělým Číňanů chybí motivace a čas, aby se pustili do studia češtiny. Mladí Číňané, kteří přijíždějí do České republiky a zvažují jaký jazyk se začít učit, dávají přednost angličtině a němčině před češtinou. Jejich rozhodnutí je motivováno čistě pragmaticky. Pokud se naučí dobře anglicky nebo německy, mohou své znalosti uplatnit i po návratu do Číny, kde se zvýší jejich šance na trhu práce. Znalosti češtiny jsou pro ně v Číně a ve světě, kam se případně chystají, nepoužitelné. Proto se i vysokoškolsky vzdělaní Číňané často spokojují s minimální znalostí češtiny (pro informaci o úrovni češtiny viz příloha, graf 4)

9. Etnická ekonomika

Analýza ekonomických aktivit zahraničních Číňanů a vysvětlení jejich „obchodnického ducha“ většinou vycházejí ze dvou pozic – strukturální a kulturní. Strukturální vysvětlení „podnikavosti“ čínských imigrantů je založeno na postavení migrantů v sociální struktuře majoritní společnosti. Jako nově příchozí bez pevných vazeb, bez znalosti jazyka a kultury nové země, Číňané neměli jinou možnost než si skrze své podnikání vytvořit pracovní příležitosti pro sebe, svou rodinu a přátele. V podnikání se brzy stali soběstačnými, ale jejich uzavření se do tzv. „etnické ekonomiky“ současně vedlo k další izolaci a segregaci v rámci majoritní společnosti.

Podle kulturního hlediska mají Číňané jakýsi „vrozený“ obchodnický instinkt a rodinné podnikání je neoddělitelnou součástí jejich kultury a tradice. Bernard Wong ale jednoduchá kulturní vysvětlení odmítá s tím, že Číňané nejsou „národem prادلáků a hostinských“ a na historickém příkladu čínské migrace do USA ukazuje, že Číňané byli do restaurací a prádelen dotlačeni měnícími se sociálními podmínkami a diskriminací na trhu práce. Číňané v USA začali otvírat první prádelny na konci 19. století a to až poté, co byli ze zaměstnaneckých pozic vytlačeni silící konkurencí a odbory. Zřízení prádelny nebylo investičně náročné a hlavně v této oblasti nemuseli Číňané čelit konkurenci evropských přistěhovalců. I když v Číně bylo praní prádla „ženskou“ prací a peroucí muž byl obraz kulturně nepřijatelný, v USA se praní stalo obživou a později i exklusivní doménou čínských mužů. Kromě prádelen a restaurací se etnická ekonomika postupně rozšířila o výroby, zemědělské farmy a maloobchod.

Tmel etnické ekonomiky tvořila kulturní blízkost, společný jazyk a sdílené ambice. Dodnes jsou lidé, kteří začínají pracovat pro své krajanů na nejnižší pozici v etnické ekonomice, motivováni snahou naučit se od svého zaměstnavatele všechno potřebné pro podnikání. Jejich ambice směřují k založení vlastní firmy a ke zopakování úspěchu svého chlebodáře.

Etnická ekonomika má svou vlastní dynamiku a paralelní strukturu závislou na ekonomice majoritní společnosti. Sociologické analýzy etnické ekonomiky nevyznívají jednoznačně. I když etnická ekonomika vytváří pracovní příležitosti pro nově příchozí migranty, kteří kvůli nedostatku jazykových znalostí a kontaktů mají velmi malé šanci na uplatnění na trhu práce v hostitelské zemi, přispívá na druhé straně také k prohlubování jejich izolace vůči majoritní společnosti. Dalším nevýhodou je absence právní ochrany před zaměstnavateli z řad krajanů, kteří často bezohledně využívají závislého postavení nových migrantů.

Stejně jako čínská mezinárodní migrace je vlastně jakýmsi prodloužením daleko rozsáhlejší migrace vnitročínské, jsou také podnikatelské aktivity Číňanů ve střední a východní Evropě přesahem podobných procesů probíhajících v Číně. Číňané, kteří přijeli do středoevropského regionu na počátku 90. let, se pustili do podnikání z různých důvodů. V prvé řadě to byla jediná možnost, jak po příjezdu legalizovat dlouhodobý pobyt v České republice. Byla to také jedna z mála možností jak se bez znalosti jazyka a prostředí uživit v cizí zemi. Těm úspěšným se pak podařilo naplnit svůj sen o vlastním podniku a zároveň vytvořit základnu pro pozdější příjezd rodiny a přátel. Bez ohledu na své postavení v Číně a úroveň vzdělání začala většina Číňanů podnikat v podobných odvětvích, a to především v pohostinství a v obchodování s textilem (import, re-export, velkoobchod, maloobchod, výroba). Jelikož založit firmu bylo v 90. letech mnohem jednodušší než získat pracovní povolení, objevilo se ve statistikách Cizinecké policie mnoho tzv. „papírových“ podnikatelů, tj. lidí, kteří ve skutečnosti pracovali jako zaměstnanci svých krajanů v etnické ekonomice (tabulka 4 ukazuje realističtější poměr podnikatelů a zaměstnanců než oficiální statistiky).

Mohlo by se zdát, že lidé, kteří dříve pracovali v soukromém sektoru v Číně, budou mít díky svým zkušenostem z podnikání výhodu. Skutečnost je však opět o něco složitější. Čínské státní a kolektivní firmy na úrovni měst a okresů často vysílaly své

zaměstnance do zahraničí a využívaly jejich služeb jako svých neformálních či semi-formálních zástupců. Pracovní a partnerské vztahy mezi státními firmami a novopečenými čínskými podnikateli byly bezesporu značně komplikované a informace o nich byly některými Číňany i sinology považovány za velmi citlivé. Přesto byl do poslední verze dotazníku zařazen i dotaz na způsob podpory podnikání Číňanů v České republice ze strany státních firem. Odezva ze strany respondentů byla překvapivě otevřená. Z celkového počtu 43 respondentů na dotaz odpovědělo 36. Dvacet dva z nich uvedlo, že se netěší žádné podpoře ze strany státních firem, ale podnikání dalších čtrnácti bylo ve větší či menší míře spojené s podporou státu v různých podobách, a to od úplného vlastnictví v jednom případě (sto procentní podíl státní firmy v čínské firmě v České republice) po nejčastěji uváděnou podporu nepřímou, tzn. bez přímé kapitálové účasti (osm případů). Tato podpora nabývala různých podob - od velmi příznivých cen pro posílání zboží z Číny na fakturu s odloženou splatností až po nevratné finanční půjčky. Na rozdíl od etnických ekonomik v USA a západní Evropě, zrod etnické ekonomiky v zemích střední a východní Evropy byl podporován čínskými státními firmami, které významným způsobem přispěly k rozvoji soukromého podnikání nových čínských migrantů.

Tabulka 5: Druh činnosti v České republice

Druh činnosti v České republice	Počet	Podíl (%)
Podnikatel	64	44,1
Zaměstnanec	56	38,6
Student	7	4,8
Jiné	9	6,2
Chybějící odpověď	9	6,2
Celkem	145	100

10. Čínská symbolická komunita

Česká majorita většinou vnímá Číňany jako homogenní skupinu, či ji dokonce mylně pokládá za jakousi podskupinu početnější a známější komunity vietnamské (z českých médií se občas doslechneme o jakési „asijské komunitě“). Tyto zjednodušené představy jsou však od reality značně vzdálené. Čínská komunita se vyznačuje tak vysokým stupněm heterogenity, že volně užívaný termín *komunita* je třeba chápat spíše v symbolickém než v konkrétním, fyzickém smyslu. Velká sociální vzdálenost mezi Číňany z jednotlivých oblastí a mezi lidmi pocházejícími z měst a těmi z vesnic, se projevila v roztržitém charakteru čínského společenství, které má jen málo společných cílů a zájmů. Mimo rozdílného sociálního a kulturního původu se po příjezdu do střední Evropy Číňané stávají také konkurenty na malých trzích jednotlivých zemí, které jsou po několika letech zahlceny čínským zbožím. Jediným poutem, kterým jsou Číňané symbolicky svázáni, zůstává země původu – Čína a čínský jazyk spolu s celo-čínskou kulturní a politická identitou. Tyto identity se utvářejí v kontrastu k okolnímu, nečínskému prostředí a mohou se projevovat pocity národní hrdosti a vlastenectvím.

Nejvýstižnějším označením čínské komunity v České republice se zdá být tzv. „společenství představy“ (*imagined community*) v pojetí Benedicta Andersona, tj. symbolické komunity, jejíž příslušníci se navzájem neznají, ale představují si sami sebe jako společenství, či jsou jako společenství vnímáni majoritní společností. Společná národní identita Číňanů se dosud projevila jako poměrně slabá platforma pro organizaci kolektivních aktivit v České republice. Naopak velmi silné lokální identity, které jsou příznačné pro lidi z venkovských okresů v provinciích Če-ťiang a Fu-ťien, měly zcela opačný, tj. centrifugální efekt, a přispěly k vytvoření několika neformálních komunitních center (*core communities*).

Vývoj a současná situace čínské komunity v České republice se diametrálně odlišuje od situace v Maďarsku. Číňané v České republice projeví malý zájem o organizování komunity nebo vytváření organizací založených na etnickém principu. Vysvětlení rozdílného přístupu k organizování čínských komunit ve střední Evropě přináší srovnání počtu Číňanů s povolením k dlouhodobému pobytu (v Maďarsku se jedná o minimálně dvojnásobný počet ve srovnání s Českou republikou), nerovnoměrný

výskyt autoritativních osobností s politickými ambicemi a specifické zkušenosti čínských migrantů v jednotlivých zemích.

První pokusy o organizování čínské komunity v České republice se setkaly s vlažnou odezvou mezi krajany. Především chyby, jichž se samozvaní vůdcové komunity v minulosti dopustili, na dlouhou dobu vážně oslabily ochotu Číňanů účastnit se dalších komunitních projektů. Podívejme se nyní pro ilustraci na dva případy čínských organizací, které byly v 90. letech založeny v České republice a které do jisté míry vysvětlují současný stav čínské komunity. Tyto organizace se lišily nejen svým zaměřením a strukturou, ale i stanovenými cíli a prostředky k jejich dosažení (např. mechanismy směřujícími k akumulaci moci).

První čínská organizace založená na etnickém principu, Sdružení čínských obchodníků (*Jieke Huashanghui*), spatřila světlo světa v roce 1994. V rejstříku občanských sdružení ministerstva vnitra je vedena jako spolek zahraničních subjektů a do povědomí lidí se dostala jako „obchodní komora“. Obchodní komora se snažila získat vliv a autoritu mezi čínskými krajany nejrůznějšími, často kontroverzními, prostředky. Kromě kulturně-etnického diskurzu, jenž apeloval na vytvoření pocitu vzájemnosti a solidarity, využívala i psychologického nátlaku.

Na veřejnosti vystupovala komora jako jediný představitel čínské komunity zastřešující zájmy různých skupin. Její aktivity ale byly zaměřeny dovnitř komunity. Rozdělením svých členů do několika pod-sdružení na základě místa původu podpořila komora utváření lokálních identit, které se následně stalo překážkou jejího sjednocení. Komora začala trpět vážnou vnitřní rozpolceností a růstem rivality mezi jednotlivými teritoriálními frakcemi. Její vedení bylo zaměstnáno především usměrňováním vnitřních rozbrojů a také snahou o získání kontroly nad etnickou ekonomikou.

Podle lidí, kteří byli blízko vedení, se mnoho Číňanů stalo členy komory pod nátlakem a posléze byli také nuceni platit členské příspěvky. Ty jim teoreticky měly zajistit ochranu před vyděrači a únosci, kteří své kriminální aktivity zaměřovali na úspěšné krajany. Komora se začala specializovat ve vyjednávání mezi poškozenými Číňany a představiteli vyděračů vymáhajících výpalné/výkupné. Ačkoliv se jí podařilo vyřešit některé spory s vyděrači, její kontakty s kriminálními elementy vrhaly stín na její

působení. Nakonec to ale byl otevřený boj o moc mezi šanghajskou, pekingskou a fu-ťienskou skupinou, který se stal komoře osudným.

Čínští obchodníci se začali komoře vyhýbat, a i lidé z vedení, jako například čestný předseda, vystoupili, aby očistili svou pověst. Dramatické události, které provázely zdiskreditování komory, vedly k růstu napětí v čínské komunitě a k dalšímu prohloubení její roztržičnosti. Nevyhnutelným důsledkem tohoto procesu byla ztráta zájmu o další komunitní projekty ze strany čínských migrantů a rostoucí nedůvěra v motivaci samozvaných vůdců komunity. Na rozdíl od svých předchůdců v USA a západní Evropě ale byli Číňané ve střední Evropě při svém podnikání podporováni státními firmami nebo neformálními rodáckými spolky, a proto nebyli závislí na asistenci formálních čínských asociací. Namísto budování komunity se raději uchýlili do bezpečí sociálních sítí vlastní rodiny, prověřených přátel a transnacionálních kontaktů.

V roce 1998 paní Tchang Jün-ling Rusková, česká občanka čínského původu, založila novou organizaci - Sdružení Číňanů v České republice (*Lü-Jie Huaren Lianyihui*). Poučena z neúspěchu obchodní komory, paní Tchang klade důraz na transparentnost, posilování právního vědomí svých krajanů a spolupráci s českými institucemi. Sdružení se českým právním subjektem a profiluje jako apolitické, založené na „pokrevním principu“ (*ius sanguinis*), tzn. otevřené všem lidem čínského původu, občanům ČLR, Hongkongu i Tchaj-wanu. Namísto lokálních identit a politické identity založilo sdružení svůj apel krajanům na čínské kulturní identitě a na posilování vzájemné solidarity. Kromě probuzení komunitního ducha mezi vzájemně znesvářenými Číňany je hlavním cílem sdružení také ochrana zákonných práv Číňanů žijících v České republice, podpora čínských podnikatelů a poskytování teoretické i praktické pomoci krajanům, kteří se ocitnou v nouzi. Sdružení například organizuje právní poradnu a od února 1999 vydává informační čtrnáctideník „Česko-čínský zpravodaj“ (*Jie Hua TongXun*), ve kterém přináší aktuální informace nejen o dění v České republice, ale i o úpravách zákonů a změnách celních předpisů. Zpravodaj se také stává důležitou platformou pro diskusi uvnitř čínské komunity. Kromě spolupráce s českými úřady je sdružení otevřeno i české veřejnosti a pořádá akce, na kterých seznamuje českou společnost s čínskou kulturou.

Na rozdíl od obchodní komory, do které Číňané vstupovali pod nátlakem, krajanské sdružení stanovilo poměrně přísná kritéria pro přijímání nových členů. Mezi základní podmínky přijetí patří kromě čínského původu i platné povolení k pobytu v České republice, čistý trestní rejstřík a doporučení alespoň jedním stávajícím členem sdružení. Sdružení se také liší od zavedeného patriarchálního modelu, charakteristického pro čínské organizace v jihovýchodní Asii, USA, v západní Evropě a v poslední době i v Maďarsku a Rumunsku, kde byly ženy vyloučeny z účasti ve vedení. U zrodu čínského sdružení v České republice stály tři ženy čínského původu a žena je i předsedkyní sdružení.

Ve svých počátcích se Krajanské sdružení Číňanů v České republice potýkalo se třemi hlavními problémy: přetrvávající nedůvěrou čínské komunity, nedostatkem financí a také nedostatkem podpory ze strany čínského zastupitelského úřadu. Charismatická paní Tchang-Rusková a její sociální a kulturní kapitál akumulovaný během čtyř desetiletí života v České republice jí ale zajistil určitou autoritu a respekt ze strany nově příchozích Číňanů. Výměna na postu čínského velvyslance v roce 2000 také signalizovala obrat k lepšímu v postoji čínské ambasády. Předsedkyně sdružení byla přijata novým čínským velvyslancem a tímto symbolickým gestem začalo postupné oteplování vztahů mezi sdružením a čínskými oficiálními strukturami.

V současné době je již zřejmé, že sdružení úspěšně reprezentuje zájmy čínské komunity v české společnosti a jeho popularita a vliv mezi krajany je na vzestupu. Sdružení má nepochybně potenciál přispět k mobilizaci komunitního ducha a vzájemné solidarity a tím k vytvoření platformy pro další formování čínské komunity. Překonání skepticismu, obav a nedůvěry čínských krajanů ale bude vyžadovat dlouhodobé a trpělivé úsilí.

11. Závěr

Tato studie nabídla kritický pohled na některé teoretické konstrukty a termíny, se kterými se setkáváme při studiu čínské migrace. Naznačila také určitá úskalí, kterých je dobré se vyvarovat při používání rozšířené migrační terminologie ve specifickém kontextu postkomunistické střední Evropy. Na rozdíl od většiny prací o čínské migraci se tato studie pokusila o představení současné čínské migrace do České republiky v historickém a regionálním kontextu. Studie argumentuje, že bez hlubšího poznání historie není možné správně identifikovat a analyzovat specifické rysy nové čínské migrace.

Pohled do historie ukazuje, že navzdory módnímu zdůrazňování transnacionální dimenze současné čínské migrace byli čínští migranti vpravdě „transnacionální“ dlouho před vznikem národních států. Jejich migrační sítě byly značně flexibilní a rychle se přizpůsobovaly změnám. Až nástup komunismu v Číně a následný zákaz vnitřní migrace a emigrace postupně utlumil silnou migrační kulturu, která se vyvinula v několika přímořských oblastech jižní Číny.

Politické změny v bývalém Československu v roce 1949 měly podobně ničivý dopad na malou komunitu čínských obchodníků, kteří v zemi působili. Likvidace jejich živností dělnickými výbory znamenala ztrátu obživy, kterou Číňané řešili odjezdem do západní Evropy. Tak došlo k zániku první čínské komunity v Československu a přerušení jejich migračních sítí na několik desetiletí.

Noví čínští migranti, kteří začali přijíždět do střední Evropy v 90. letech, museli region znovu „objevit“. Jejich průzkumné cesty po Evropě připomínaly aktivity jejich předchůdců před padesáti lety. Také noví čínští migranti jsou velmi mobilní a na svých cestách regionem pečlivě zvažují výhody a nedostatky jednotlivých zemí před tím, než se rozhodnou, ve které z nich se usadí. Tito čínští průzkumníci položili základ novým migračním sítím a následně zvaní rodinných příslušníků a přátel vedlo k vytvoření nových migračních řetězců.

Velmi důležitou roli v nové čínské migraci do střední Evropy sehrálo Maďarsko. I když nebylo první zemí v regionu, která zaznamenala nárůst čínských příjezdů, zrušení vízové povinnosti pro Číňany v roce 1988 se stalo nezamýšlenou pozvánkou pro budoucí

podnikatele. Čínská komunita v Maďarsku dnes patří k nejlépe organizovaným v Evropě a těší se jak podpoře maďarské administrativy, tak i oficiálních čínských struktur.

V 80. letech došlo v Číně k renesanci migrační kultury na jihu provincie Če-ťiang a v provincii Fu-ťien. V minulosti tvořili migranti z venkovských oblastí provincie Če-ťiang (okolí města Wen-čou a okres Čching-tchien) naprostou většinu v čínských komunitách v kontinentální Evropě. Dnes mají silné zastoupení zejména ve Francii, Španělsku a Itálii. Také v České republice vedou tabulku původu čínských migrantů. Na rozdíl od minulosti se ale dnes čínská komunita vyznačuje vysokým stupněm heterogenity. Rodáci z provincie Če-ťiang se dělí o vliv s migranty, kteří přišli z velkých měst (Peking, Šanghaj, Tiencin) a oblastí, jež dříve nebyly migračně aktivní (provincie Che-pej, Šang-tung a další). Také důvody migrace jsou dnes mnohem složitější než dříve. Ukazuje se, že často dochází ke kumulaci důvodů sociálních, ekonomických, rodinných a osobních.

Identifikace geografického původu čínských migrantů je prvním krokem na cestě k podrobnější analýze čínské komunity. V případě migrantů z venkovských oblastí se teritoriální příslušnost pojí se silnou lokální identitou a kulturou. Pocity soudržnosti a sounáležitosti mezi rodáky ze stejného okresu jsou ve většině případů mnohem silnější než solidarita vytvořená na bázi celo-čínské politické a kulturní identity. Na bázi lokálních identit vznikají jakési mini-komunity (*core communities*) a neoficiální spolky v rámci čínské komunity.

Kromě silných lokálních identit hrají v utváření čínské komunity roli i sociální a kulturní rozdíly mezi čínskými migranty. Vzájemná rivalita mezi jednotlivými skupinami a rostoucí vzájemná nedůvěra v důsledku působení kriminálních elementů uvnitř komunity, nedostatek společných cílů v kombinaci s časovou vyčerpávaností při podnikání a také skutečnost, že čínští podnikatelé si vzájemně konkurují na malém českém trhu nasyceném čínským zbožím, jsou hlavními příčinami nezájmu o vytvoření komunitní platformy pro sociální akci. Tento nezájem o „věci společné“ se projevuje neochotou účastnit se aktivit směřujících k formování komunity. Přes nesporné úspěchy Krajanského sdružení zůstává většina Číňanů raději v bezpečné vzdálenosti od svých krajanů a komunitních projektů. Místo toho soustřeďují své úsilí směrem k budování vlastních „transnacionálních“ sociálních a migračních sítí. Čínská komunita tak zatím

zůstává spíše abstraktním pojmem, symbolickou komunitou, spojenou ideou celo-čínské kulturní a politické identity, které se utvářejí v kontrastu k majoritní společnosti.

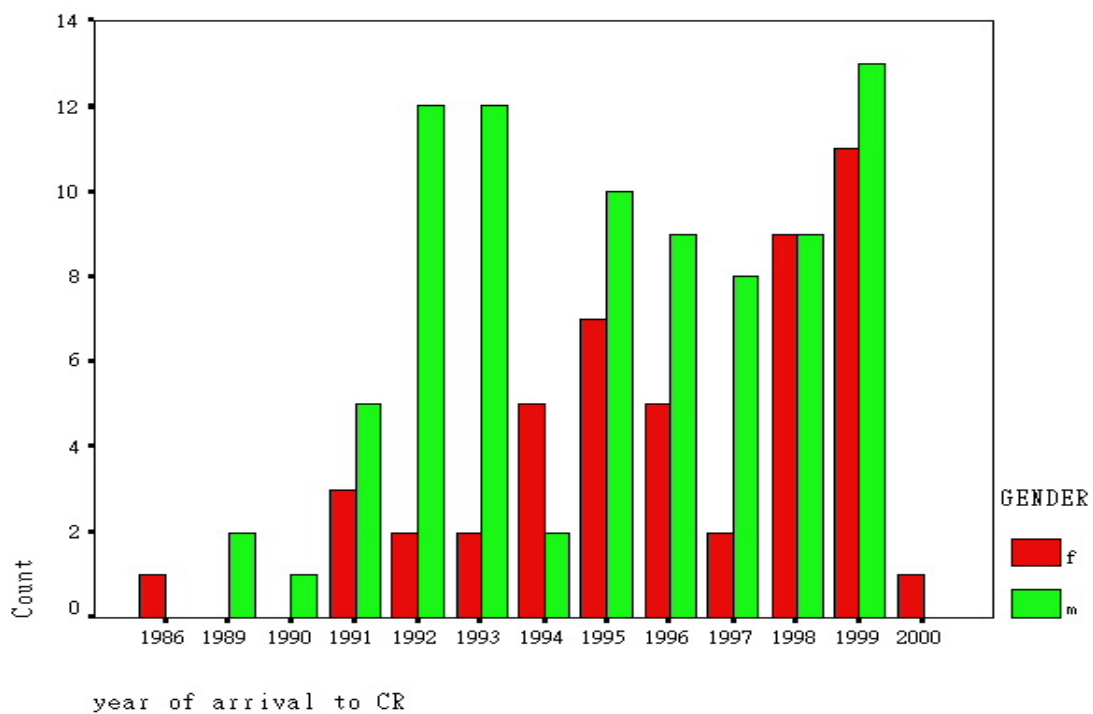
Přílohy

Příloha č. 1: Rozdělení jednotlivých prostředí a informátorů, kteří se podíleli na výběru vyplněných dotazníků

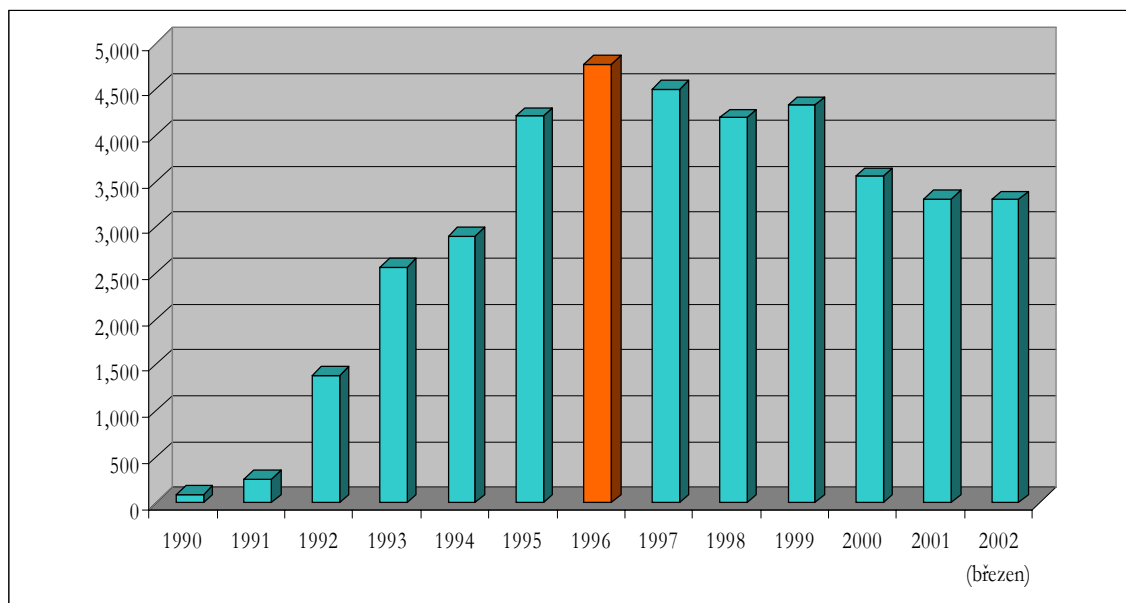
Prostředí	Počet dotazníků	%
Sdružení Číňanů žijících v České republice (<i>Lü-Jie Huaren Lianyihui</i>)	51	35,2
Sektor pohostinství (restaurace, rychlá občerstvení, výroba potravin)	21	14,5
Redakce čínských Hospodářských novin (<i>HuaShangBao</i> , 4/2000 – 9/2000)	17	11,7
Čínská mezinárodní škola	11	7,6
Obchodní firmy v Praze	11	7,6
Redaktor Česko-čínského zpravodaje (<i>JieHua TongXun</i>)	10	6,9
Čeští tlumočníci	7	4,8
Obchodní firmy v Brně	6	4,1
Čínská rodina žijící v Praze od roku 1991	4	2,8
Čínské kadeřnictví	2	1,4
Jiné	5	3,4
Celkem	145	100

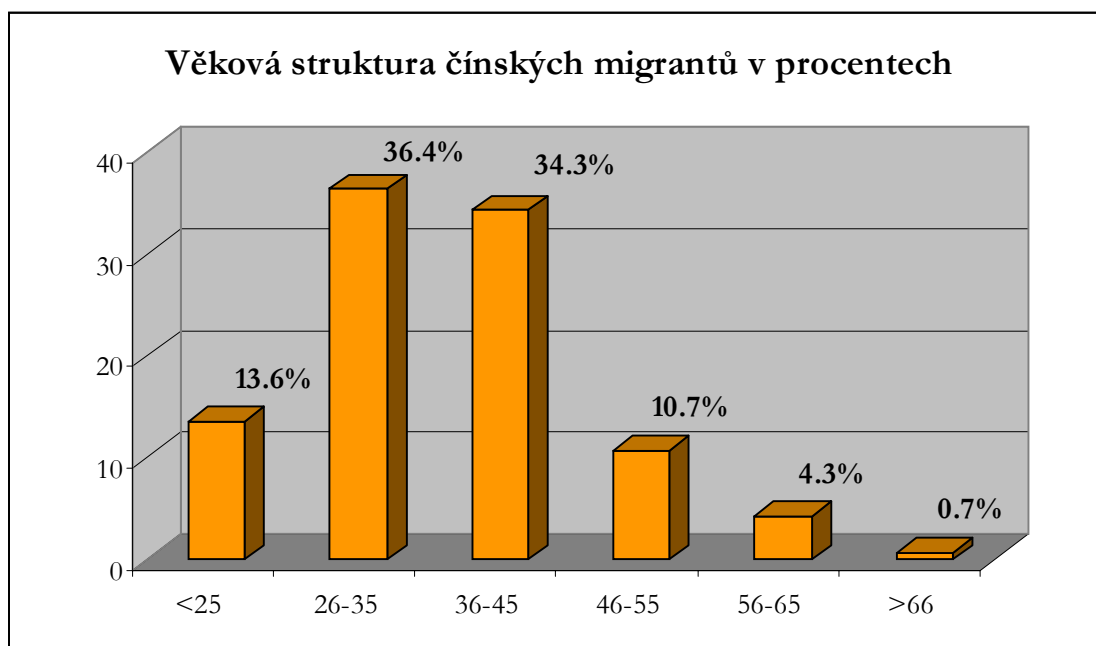
Graf 1: Příjezdy mužů a žen v jednotlivých letech, 1986-2000

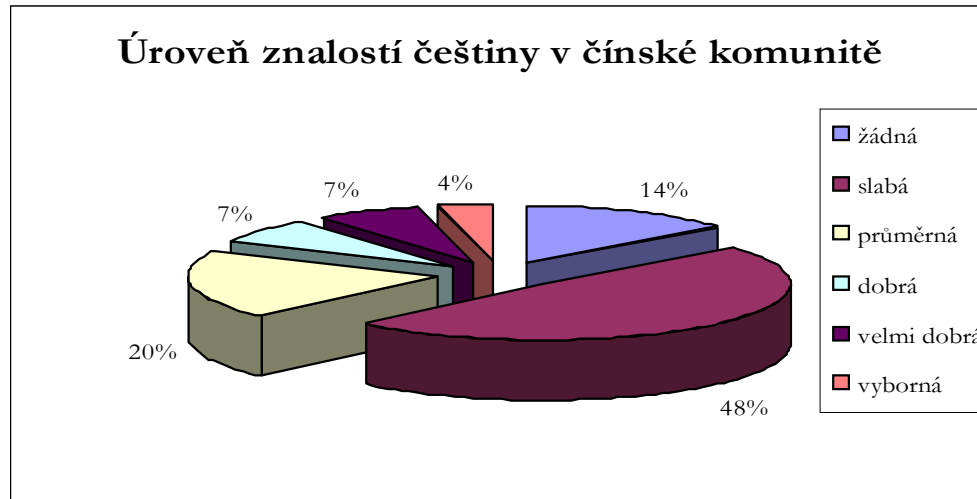
Graf 2: Počet Číňanů s povolením k pobytu v ČR (1990-2002)

Graf č. 3

Graf 4: Úroveň znalostí češtiny mezi čínskými migranty v ČR

Literatura

- Bakešová, Ivana, „Čínský svět v českých zemích“, *Nový Orient*, č. 9 a 10, 1996.
- Benton, Gregor a Frank N. Pieke (ed.), *The Chinese in Europe* (London: Macmillan Press, 1998)
- Brettell, Caroline and James F. Hollifield (ed.), *Migration theory: talking across disciplines* (London: Routledge 2000).
- Castle, Steven and Mark J. Miller, *Age of migration: international population movements in the modern world* (New York: Guildford Press, 1993)
- Chant, Sylvia, „Towards a Framework for the Analysis of Gender-selective Migration“ v Sylvia Chant (ed.) *Gender and Migration in Developing Countries* (Londýn: Belhaven Press, 1992).
- Chinese Migrants in Central and Eastern Europe: The Cases of the Czech Republic, Hungary and Romania* (Budapest: IOM, 1995).
- Clifford, James „Diasporas“ v *Cultural anthropology*, roč. 9, č. 3, 1994, str. 302-338.
- Disman, Miroslav *Jak se vyrábí sociologická znalost* (Praha: Karolinum, 1993).
- Fitzerald, John, „Diaspora and discourse: transnational manouvers and the boundaries of state“ referát prezentovaný na konferenci *Symposium on Chinese transnational communties* (Sydney: University of New South Wales, 2000)
- Fong, Timothy P., *The contemporary Asian American experience: beyond the model minority* (New Yersey: Prentice Hall, 1998).
- Hammar, Thomas; Grete Brochmann; Kristof Tamas and Thomas Faist, *International Migration, immobility and development: multidisciplinary perspective* (Oxford: Berg, 1997).
- Li Minghuan *The Chinese Community in Europe* (Amsterdam: European Federation of Chinese Organisations, 1999).
- Leung, Maggi W. H., „Get IT going: new ethnic Chinese business. The case of Taiwanese-owned computer firms in Hamburg“, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, roč. 27, č. 2, str. 277-294, duben 2001.
- Mao Chun, *Zhongguo ren zai Dong Ou: 90 niandai xinrenchao chuguo taojin jishi* (Peking: Zhongguo Luyou chubanshi, 1992).
- Massey, Douglas; Joaquin Arango; Graeme Hugo; Ali Kovaouci; Adela Pelegrino; J.

- Edward Taylor, „Theories in international migration: a review and appraisal“ v *Population and development review*, č. 19, 1993, str. 431-466.
- Massey, Douglas, „An evaluation of international migration theory: the North American case“, v *Population and development review*, č. 20, 1994, str. 699-751.
- Massey Douglas a kol., *World in motion: understanding international migration in the end of millenium* (Oxford: Claredon Press, 1998).
- Mezlíková, Markéta, *Případová studie čínské komunity* (nepublikovaná studie, oddělení integrace cizinců, Ministerstvo vnitra, prosinec 2000).
- Moore, Markéta a Czeslaw Tubilewicz, „Chinese migrants in the Czech Republic: perfect strangers“ v *Asian Survey*, roč. 41, č. 4, 2001, str. 611-628.
- Moore, Markéta, „From ‘loose sand’ to ‘cloakroom community: Chinese associations in the Czech Republic“, připraveno k vydání v publikaci *Chinese associations worldwide*, editorka K. E. Kuah.
- Moore, Markéta, „Forgotten memories: tracing the first Chinese migrants in Central Europe“, referát přednesený na konferenci the Second International Conference of Institutes & Libraries for Chinese Overseas Studies, *“Transnational Networks: Challenges in Research and Documentation of the Chinese Overseas”* Hong Kong: The Chinese University of Hong Kong, 2003.
- Nyíri, Pál, *New Chinese Migrants in Europe: The Case of the Chinese Community in Hungary* (Hants: Ashgate, 1999)
- Obuchová, Lubica, *Čiňané 21.století: Dějiny, Tradice, Obchod* (Praha: Academia, 1999).
- Pokorná, Karolína, „Čínská komunita v ČR“, Ústav dálného východu FF UK, nepublikovaná seminární práce.
- Simmel, Georg, „The Stranger“ v K. Wolff (ed.) *The Sociology of Georg Simmel* (New York: Free Press, 1950)
- Skeldon, Ronald, „Reluctant Exiles or Bold Pioneers: An Introduction to Migration from Hong Kong“ v Ronald Skeldon (ed.) *Reluctant Exiles? Migration from Hong Kong and the New Overseas Chinese* (Hong Kong: Hong Kong University Press, 1993).
- Skeldon, Ronald, *Migration and development: a global perspective* (Harlow: Longman, 1997)
- Skeldon, Ronald, „The dangers of diaspora: orientalism the nation state and the search for

- new geopolitical order“, referát přednesený na konferenci Migration into 21st century, Perth, 1999.
- Tchen, John Kuo Wei, „Editor´s Introduction“ v Paul C.P. Siu *The Chinese Laundryman: A Study of Sociol Isolation* (New York: New York University Press, 1987)
- Thuno, Mette, „Far Away from Home“, *China Review* č. 7, 1997.
- Walker, Connor, „The impact of homeland upon diaspora“ v Gabriel Sheffer (ed.) *Modern diaspora in international politics*, (New York: St. Martin´s, 1986).
- Wang Chunguang, *Bali de Wenzhou ren* (Nanchang: Jiangxi renmin chubanshi, 2000).
- Watson, James L., „The Chinese: Hong Kong Villagers in the British Catering Trade“ v James L. Watson (ed.) *Between two cultures: migrants and minorities in Britain* (Oxford: Basil Blackwell, 1977).
- Williams, Michael, *Destination „Qiaoxiang“* (Hong Kong: Hong Kong University, nepublikovaná doktorská práce, 2003).